

**ВИКЛИКИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ: ІСПАНІЯ ТА ПОЛЬЩА
МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ЦІННОСТЯМИ
ТА НАЦІОНАЛЬНИМИ ІНТЕРЕСАМИ**

Романенко К. М.

*доктор наук з державного управління, професор,
директор навчально-наукового інституту управління,
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради
м. Дніпро, Україна*

Романенко Д. Р.

*студентка 4 курсу,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Питання дотримання та реалізації прав людини є одним із ключових критеріїв рівня демократичності держави. Європейський континент, що пройшов шлях від тоталітаризму до сталих демократій, виробив систему правових механізмів захисту основних свобод. Універсальні стандарти, закріплені в Загальній декларації прав людини (1948), Європейській конвенції (1950) та Хартії основних прав ЄС (2000), стали етичним і правовим орієнтиром для держав Європи. Водночас їхня імплементація має національні особливості, зумовлені історичними, політичними та культурними чинниками.

Показовими є приклади Іспанії та Польщі – країн, які, попри спільну європейську належність, по-різному інтерпретують баланс між універсальними правами та національними інтересами [1; 2]. Якщо Іспанія дотримується моделі соціального діалогу й правового плюралізму, то Польща демонструє тенденцію до «суверенного конституціоналізму», ставлячи під сумнів пріоритет права ЄС. Аналіз досвіду цих країн дає змогу зрозуміти ключові виклики демократії у сфері прав людини.

Для України, як держави Східної Європи з чітким західним вектором розвитку, вивчення досвіду Іспанії та Польщі є надзвичайно важливим. Це дозволяє визначати ефективні шляхи адаптації європейських стандартів, уникати помилок централізованого управління й формувати власну модель демократичного розвитку, засновану на повазі до прав людини.

Європейська конвенція про захист прав людини (1950) закріпила головні свободи – життя, гідність, свободу слова, думки, совісті та віросповідання.

Юрисдикція Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) стала гарантом виконання цих норм. Для Іспанії та Польщі участь у системі Ради Європи означає юридичне визнання рішень ЄСПЛ як обов'язкових. Водночас політичні чинники часто визначають ступінь готовності держав дотримуватися цих стандартів [3].

Польська судова реформа 2017–2021 років, ініційована партією «Право і справедливість», викликала гостру реакцію Європейського Союзу. Єврокомісія зафіксувала порушення незалежності судової влади та принципу незмінності суддів [4]. Суд ЄС у справі *Commission v. Poland* (C-791/19) визнав дисциплінарну палату Верховного суду несумісною з Договором про ЄС. У відповідь Конституційний трибунал Польщі заявив про верховенство національної конституції над правом ЄС, що спричинило інституційний конфлікт. ЄСПЛ у справах *Reczkowicz v. Poland* (2021) та *Dolińska-Ficek and Ozimek v. Poland* (2022) встановив політичний вплив на призначення суддів, визнавши порушення права на справедливий суд.

Іспанія стикається з іншими випробуваннями – насамперед у сфері прав національних меншин. Каталонський референдум 2017 року поставив під сумнів баланс між правом на самовизначення та конституційним принципом територіальної єдності. Уряд Іспанії кваліфікував дії організаторів як «бунт» (*sedición*). Комітет ООН з прав людини (2022) наголосив на необхідності діалогу та повазі до культурних прав [5].

Іншим критичним полем стала міграційна політика. У справі *N.D. and N.T. v. Spain* (2020) ЄСПЛ вказав на порушення заборони колективного виселення, однак визнав дії Іспанії пропорційними загрозам на південному кордоні ЄС [6].

Стаття 2 Договору про ЄС визначає цінності союзу – гідність, свободу, демократію, рівність, верховенство права. Польща акцентує на національному суверенітеті та християнських традиціях; Іспанія – на соціальному діалозі й мультикультуралізмі [7]. Таким чином, різниця інтерпретацій не заперечує спільності цілей, але формує різні моделі балансу між колективною та індивідуальною свободою.

Права людини дедалі частіше стають предметом політичної гри. Механізм «умовності фінансування» (регламент ЄС 2020/2092) дозволяє зупиняти виплати державам-порушникам принципу верховенства права [8]. Польща сприйняла цей механізм як тиск на суверенітет, тоді як Іспанія підтримує його як інструмент забезпечення прозорості та відповідальності. Такий розподіл позицій показує: навіть у спільному правовому полі різні держави мають власне бачення співвідношення права і політики.

В Іспанії Конституційний суд (*Tribunal Constitucional*) залишається авторитетною інституцією, що гарантує дотримання основних прав (ст. 14–29 Конституції 1978 р.). Польський Конституційний трибунал, навпаки, поступово втратив довіру суспільства через політичну залежність [9].

Як наслідок, у Польщі посилилася роль ЄСПЛ як останньої інстанції для громадян, тоді як в Іспанії основні спори вирішуються всередині національної правової системи.

У Польщі католицизм має ключовий вплив на формування державної політики. Конституційний трибунал (2020) визнав неконституційними аборти з медичних причин, що викликало масові протести *Strajk Kobiet* [10].

Іспанія, натомість, просуває секулярні принципи. Закон «Solo sí es sí» (2023) закріпив сексуальну автономію жінки, хоча реалізація закону спричинила дебати про межі кримінальної відповідальності [11].

ЄСПЛ формує узгоджувальний простір між національними правовими культурами. У справах *Bączkowski v. Poland* (2007) та *Etxebarria v. Spain* (2009) Суд довів, що свобода зібрань і вираження поглядів має універсальний характер, а обмеження можливе лише за умови демократичної легітимності [12]. Таким чином, Суд стає не лише наглядовим, а й ціннісним арбітром європейської правової системи.

Порівняння практик Іспанії та Польщі у сфері забезпечення прав людини дозволяє виявити як спільні риси, так і принципові відмінності в їхніх підходах до реалізації європейських стандартів.

Іспанія демонструє модель відкритої європейської інтеграції, де головним орієнтиром є гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу. Її політична система ґрунтується на діалозі між центральною владою та регіонами, що особливо проявляється у вирішенні питань автономії Каталонії чи Басконії. Судова влада в Іспанії функціонує незалежно, а Конституційний суд користується високою довірою суспільства. Держава дотримується принципів секуляризму, забезпечує свободу совісті й рівність статей, а також активно захищає права мігрантів і меншин. Відносини Іспанії з інституціями ЄС базуються на партнерстві й солідарності, що сприяє стабільності демократичного ладу.

Польща демонструє модель «суверенного конституціоналізму», де національні інтереси та традиційні, зокрема християнські, цінності домінують над наднаціональними механізмами контролю. Іспанія ж уособлює інклюзивну демократію, засновану на співпраці та правовому плюралізмі. Обидві країни відображають різні шляхи реалізації прав людини в Європі.

Досвід Іспанії та Польщі свідчить, що демократична держава залишається ареною пошуку рівноваги між універсальними стандартами прав людини та власною ідентичністю. Польща демонструє модель «суверенного конституціоналізму», що загрожує відокремленням від європейського правопорядку. Іспанія – модель «інклюзивного діалогу», у якій європейські цінності інтегруються в національний дискурс через консенсус.

Отже, ефективне забезпечення прав людини можливе лише тоді, коли європейські стандарти сприймаються не як зовнішній тиск, а як внутрішня норма політичної культури, основа державної політики й етичний орієнтир

демократичного розвитку України. Справжня інтеграція у спільний європейський простір означає не лише формальне запозичення правових механізмів, а й глибинне прийняття цінностей людської гідності, свободи, рівності та верховенства права.

Досвід Іспанії та Польщі демонструє, що навіть у межах єдиного континентального правового поля можливі різні шляхи поєднання національних традицій із загальноєвропейськими принципами. Іспанія засвідчує важливість політичного діалогу та інституційного балансу у вирішенні питань прав меншин і соціальної справедливості, тоді як польський приклад застерігає від ризиків надмірної політизації судової влади та використання прав людини у внутрішньополітичних цілях.

Для України ці приклади є дороговказом у процесі формування власної системи публічного управління, де права людини мають бути не декларативною нормою, а дієвим інструментом соціальної стабільності й суспільної довіри. Гармонізація українського законодавства з європейським правом має супроводжуватися розвитком правової культури громадян і підзвітності державних інституцій. Саме в цьому полягає ключ до сталого демократичного поступу й утвердження України як сучасної європейської держави.

Література

1. Council of Europe. *European Convention on Human Rights*. Strasbourg, 1950.
2. European Union Agency for Fundamental Rights. *Annual Report on Human Rights 2023*. Vienna, 2023.
3. European Commission. *Rule of Law Report: Poland 2022*. Brussels, 2022.
4. Judgment of the Court (Grand Chamber), *Case C-791/19, Commission v. Poland*, 15 July 2021.
5. United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 3001/2017 (Catalonia case)*. Geneva, 2022.
6. ECtHR, *N.D. and N.T. v. Spain*, Apps nos. 8675/15 and 8697/15, 13 Feb 2020.
7. Treaty on European Union, Art. 2, OJ C 326, 26.10.2012.
8. Regulation (EU) 2020/2092 of the European Parliament and of the Council.
9. Tribunal Constitucional de España. *Memoria Anual 2023*. Madrid, 2024.
10. Constitutional Tribunal of Poland. Judgment K 1/20, 22 Oct 2020.
11. Gobierno de España. *Ley Orgánica 10/2023 de Garantía Integral de la Libertad Sexual*. Madrid, 2023.
12. ECtHR Case Law Database, *Bączkowski v. Poland, Etxeberria v. Spain*.